

Carl Erik Kühl

Efter et ophold i New York september 2017

Byen New York er rimeligt nok opkaldt efter byen York i Yorkshire i det nordlige England. Navnet er afledt af den gode norrøne stedsbetegnelse 'Jorvik'. Den danske konge Ivar den Benløse, der var søn af Ragnar Lodbrog, erobrede byen fra romerske legionærer i 866. Vi danskere er altså med, når det kommer til New Yorks rødder, eller i det mindste hvorfor byen hedder, som den gør.

Bortset fra det lokale vikingemuseum i York ('Jorvik Viking Centre') er det kun lykkedes mig at finde navnet i tre andre sammenhænge: som mærke på en vandskyende jakke, som navn på en belgisk skater og på et firma i Vordingborg, der udlejer lastbiler, og for øvrigt lige er gået konkurs. Den vej ender altså blindt. Navnet er rent musealt, men det er altid morsomt at vide noget om andre, de ikke selv ved om sig selv.

Byen kaldes også 'Gotham'. Navnet er vist nok inspireret af en middelalderlig engelsk beretning. Indbyggerne i landsbyen Gotham ("Gedeby") havde hørt rygter om, at King John og hans mænd ville ride ind i byen og holde nattesæde. Den slags havde det med at føre til plyndring, kaos og det, der er værre - også Robin Hood havde haft sit hyr med ham - så indbyggerne spillede tossede og foregav for øvrigt, at de led af en farlig smitsom sygdom. På bedste molbovis druknede de en ål i en dam og byggede hegn rundt om en busk for at forhindre gøgen i at slippe væk. Løjerne virkede. Kongen red forbi. Men historien var god og blev ikke glemt, og på et tidspunkt introducerede forfatteren Washington Irving 'Gotham' som øgenavn for New York med dens særlige kultur og livsform. Det var ikke bare venligt ment, men som det er set så ofte siden (måske også ofte før?), afvæbnede byens indbyggere den pejorative effekt ved at overtage betegnelsen og benytte den neutralt - eller stolt? - om sig selv.

Byens tredje navn er 'The Big Apple'. Hér forstår man godt betydningen. Til gengæld er det ikke helt nemt at forstå, hvorfor den hedder det. En af forklaringerne fører tilbage til en bordelmutter, der kaldte sine piger "big apples". Men faldt hendes frugter virkelig over hele byen? En anden, angiveligt mere sand forklaring beretter om en redaktør, der benyttede udtrykket BIG APPLES som overskrift på sine spalter om hestevæddeløb. - Vel, så blev man så meget klogere.

Skyskraberne må imponere enhver, der ikke er vant til at se skyskrabere. Samtidig er de et diskret memento om et eller andet: Lige gyldigt hvor høj en skyskraber er, har der altid stået en kran, der var endnu højere.

For mig var skyskraberne en glædelig overraskelse. Jeg kan ikke lide dem, når de står en ad gangen på flad mark som Herlev Hospital eller 28 ad gangen i helt ens grupper som på Bellahøj. Men i New York er de næsten aldrig ens, de spiller med og mod hinanden i en mangfoldighed af landskaber. Blomster på en eng af asfalt, er det blevet foreslået, men det er nok lidt overdrevet.

Som fodgænger har man det så godt på Manhattan som i ingen anden by i US. Man går på brede fortove, og bilerne er gået i stå i flok, thi de er mange nok. Der er simpelthen for mange biler til, at det kan betale sig at køre bil. En dag prøver jeg alligevel at tage en taxa på 5th Avenue hjem til hotellet. Efter ti minutter hopper jeg af igen. Det hele går ikke hurtigere end, hvis jeg havde gået, og så kunne jeg

endda have skåret et hjørne af Central Park – og sparet pengene. Men man *sidder* godt i de gule taxaer på Manhattan.

De fleste af de lange nord-sydgående gader kaldes ”avenues”, de øst-vestgående kaldes ”streets”, og så er de for øvrigt nummererede. Meget praktisk, og det hele virker ikke så skematisk, når man først færdes på gaderne i stedet for at se dem indtegnet på et kort. Byens længste gade er Broadway, der til forskel fra de andre avenuer løber lidt skævt i gitteret. Gaden er egentlig en gammel indianersti, som hollænderne gav navnet ’Bredeweg’ oversat til engelsk ’Broadway’, eller dansk Bredgade.

For mig er New York det samme som Central Park og omegn. Der gik jeg gerne en tur eller to hver dag.

Parken ligger midt på Manhattan, men er oprindeligt tænkt som et udflugtsmål á la Boulogneskoven og altså ikke særlig centralt. Målene er 1 x 5 km svarende til nordfløjen af Endelave eller fem gange Peblingesøen.

Central Park et sted for koncerter, teaterforestillinger, diskodans, demonstrationer og umådelig meget andet. Folk går, med stok, uden stok, lunter, motionerer eller træner til halve og hele marathoner. Man skater, man kører sig en tur på cykel, i hestevogn eller i rickshaw (med afregning pr. minut). Man spiller bold af mange slags, eller skak, eller poker.

Man soler sig på de brede plæner vår, sommer, høst og løber måske på skøjter om vinteren. Til børnene er der anlagt 21 legepladser til helårsbrug.

I den ene sø ror voksne i båd, i en anden sejler børnene med deres modelskibe. En tredje sø er opkaldt efter en af byens store døtre: ”Jacqueline Kennedy Onassis Reservoir” kaldes den, for hér joggled hun i sine sidste leveår.

Man kigger på springvand, på skyer, på træer og fugle (over 70 arter). Dyrelivet er i det hele taget rigt, fra fritgående får på en eng til en regulær zoologisk have. Og så er der alle hundene, hvad enten de luftes af ejeren selv eller af professionelle hundeluftere. Folk har jo travlt i New York, men de er gode ved deres kæledyr.

Man vederkvæger sig ved boder eller i restauranter, cafeer og båduse.

Store forfattere har fået deres egen skulptur, og jo, H.C. Andersen er også med. Og Yoko Ono har anlagt et hjørne med jordbærmarker til minde om sin mand.

Det er der alt sammen – men vigtigst: Du trækker vejret og mærker, at der er god plads til det hele.

Sort mand spille sax i en viadukt. En gulhåret pige spiller fløjte under et træ. En mand i kimono kommer mig i møde. Han vil ikke sælge mig noget, men give mig noget. Jeg skynder mig væk uden at spørge om hvad.

I Central Park står der 9.000 bænke svarende til et stræk på 7 miles, hvis nogen måtte få den originale idé at stille dem ved siden af hinanden. Bænkene kan i tidens løb adopteres for hver \$9.500, hvilket forekommer mig at være en rimelig pris for en adoptivbænk. For tiden er der udsolgt.

På bænkens ryg anbringer adoptanten et messingskilt med selvvalgt tekst. Store emner, om hvilke man har at fatte sig i korthed:

1. Vi starter i det rent monumentale. Donor har sat et mindesmærke over sig selv:

Melanie and Donald J. Trump

Han byggede ikke blot et tårn, men rejste også en bænk.

2. De fleste af de øvrige mindesmærker er sat over andre:

She ran, she loved, she will rest

Altså noget i retning af: Her løb hun, her elskede hun, her hviler hun (måske oven på anstrengelserne?). Kort og fyndigt. Vi får heller ikke at vide, hvem hun var.

3. Det gør vi hér:

*Aaron M. Bloodwurst
Your love for the Big Apple Rivals
Your love for Puccini
the Orient
and The Knicks*

Hér googles: 'Big Apple' er som nævnt et kælenavn for New York. 'Big Apple Rivals' er den lokale variant af det, vi på dansk kalder første Superligaen i fodbold. 'The Knicks' er et kælenavn for basketballholdet 'Knickerbocker'. - En mand med vingefang og alsidige interesser. Men efternavnet bekymrer. Er det et kælenavn?

4. Hér er der nogen, der mindes en glad begivenhed:

*Robert and Richard Cudring
April 20, 1997: I do.
April 20, 2007: I do
A quite place to sit and remember good times*

Der er vel tale om et citat fra vielsesritualet? Man spørger forsigtigt: Hvordan var det så med 20. april i år?

5. Flere bænke er opstillet med dedikation:

*Your tush here
For my husband, Jeffrey Ginsberg
You are my favourite everything
The Werman Family Foundation*

Gælder dedikationen os alle? alle kvinder? eller blot Jeffrey Ginsbergs bagdel?

6. Hér ser det ud til, at bænken er dedikeret donor selv. Er det virkelig muligt?

This bench is reserved for DICK.

7. Anderledes rummelig er følgende dedikation:

Parks are for grandchildren

8. Denne gang oplyser donor om sit navn og tilføjer en brugsanvisning:

*Margie's bench.
Please use this bench to tell someone how much you care,
kiss, hug, cuddle, canoodle, touch, smile, laugh, and do triceps and push-ups.*

En detaljeret brugsanvisning, men jeg indrømmer, jeg måtte have ordbogen frem. I sin helhed: "Brug venligst denne bänk til at fortælle en, hvor meget du bryder dig om hende(?), kysser, knuser, krammer, kæler, berører, smiler, træner dine muskler og lave armhævninger." En lidt fad slutning.

9. Indforstået dedikation, klar brugsanvisning:

*I love you very much
but if we have a fight you can always sleep here.*

Tja, bænken står der endnu.

10. Bænkene repræsenterer en vis modal variation. Her er en opfordring:

*Leonard Dear
Meet me here*

11. Et ønske:

*Benjamin M. Bloodwurst
wish he and Beekman were sitting on this bench today*

Tanken er smuk og konkret, men igen: Navnet skræmmer. Er Aaron og Benjamin mon brødre?

12. En profeti:

*I'll be sitting next to you
Till Eternity
Love, Mike*

Som oftest foregår det på bænken. Denne gang foregår det i himlen, ikke på bænken.

13. Avanceret/optimistisk – både et ønske og en profeti om ønskets opfyldelse:

*To my sweetie Lauren
I love you, I adore you, I cherish you
Will you one day marry me
and she will one day say yes.*

Der er også visdomsord og dunkelheder:

14. Hvad vi alle bør søge: *Peace of Mind
Clarity of Thought
Eternal Happiness*

15. *Entirety of Possibility*

Er det noget med Heidegger?

16. Endnu mere gådefuldt:

What should we say?

Wittgenstein?

Af og til er teksten lovlig indforstået:

17. *Tina's bench*
My Darling, how many miles did you run today
other than kissing me

Lad os slutte af med et par skilte, der udtrykker glæde ved parken og bænken:

18. *To the joyful life of Jim Henso*
who loved this walk in the park
19. *My favourite spot*
In my favourite park
In my favourite city in the world
Irving Schneider

Man fatter en god idé, får foden i klemme og dør af en blodforgiftning. Det er i kortform den tragiske fortælling om skaberen af Brooklyn Bridge, John August Roebling (1806-1869). Han nåede ikke engang at se værkets påbegyndelse, før hans søn, Washington Roebling (1837-1926), måtte tage over. Ham gik det noget bedre, og under hans formelle ledelse stod broen klar i 1883. Dog havde han på et tidspunkt pådraget sig dykkersyge, hvorefter han måtte nøjes med at følge arbejdet fra en lejlighed med passende udsigt. I realiteten blev det hans hustru, Emily Warren Roebling (1843-1903), der kom til at fungere som byggeleder, idet hun løbende tilegnede sig den nødvendige viden om matematik, materialestyrke, stress-analyse og kabelkonstruktion.

Broens åbning 24. maj 1883 var en festdag uden lige. Men Mr. Roebling måtte fejre dagen hjemme i lejligheden, og de irske indbyggere ærgrede sig, da dagen var dronning Victorias fødselsdag. Broen havde kostet 15,5 millioner (svarende i dag til 600 milliarder) dollars, og 20 arbejdere var omkommet under arbejdet. Men endnu i dag betragtes broen som et arkitektonisk og teknisk mesterstykke.

En ugestid senere befandt ca. 20.000 mennesker sig på broen, da rygten om et jordskælv bredte sig. Der opstod panik, 12 mennesker blev mast ihjel, utallige såret. Men der var ikke noget jordskælv, og broen holdt sig fint, hvilket den har gjort lige til i dag. (Året efter checkede man broens bæredygtighed endnu engang, idet man fik den navnkundige cirkusdirektør P.T. Barnum til at lede 21 elefanter over broen.)

Brooklyn Bridge er 1,8 km lang og var i 20 år verdens længste hængebro, indtil den i 1903 blev overhalet med 1,5 meter af Williamsburg Bridge, der forbinder Brooklyn og Manhattan 6 km længere mod nord. Storebæltsbroen er længere, men den er også bygget 100 år senere (1997) og er ikke nær så flot.

I de første mange år måtte man betale bropenge. Men i 1911 erklærede New York Mayor William J. Gaynor: "I see no more reason for toll gates on the bridge than for toll gates on Fifth Avenue or Broadway." Sådan blev det, og således har det været siden.

Trafikken på broen er ustandselig blevet reguleret. I dag har broen to dæk. Øverst er der gang- og cykelsti. Nederst er bilerne så at sige pakket ind, så de ikke ødelægger synet af broen.

Brooklyn Bridge er selvsagt et yndet sted for udspringere og elastikspringere – med og uden livet i behold. Og allerede i 1910 fløj den senere så navnkundige pilot fra første verdenskrig Giorgio Pessi under broen i et af tidens største flyvemaskiner Caprioni CA5.

Med dyrelivet er det så som så. Dog har nogen set vandrefalken bygge rede...

Nord for Harlem ligger der et middelalderkloster. Sten for sten af fem franske klostre fra 12. til 15. århundrede blev i 1930'erne fragtet over Atlanten og samlet igen. Der har aldrig boet en eneste munk på stedet, og som europæisk kulturelitist rynker man gerne på næsen: Et Tivoli uden for København er ikke

Tivoli, for så vidt Tivolis historie hører med til Tivoli. Hvad stiller man da op med et amerikansk munkekloster fra præ-columbiansk tid? John D. Rockefeller vidste, hvad han ville og indrettede stedet til en filial af Metropolitan Museum med samlingen af middelalderkunst. 5.000 værker.

I parken lå jeg og så op på de flotteste guldsmede, jeg havde set i mange år. Ovenover begyndte en helikopter at kredse og larme. Jeg satte mig ud på gaden foran Starbucks og bestilte min kaffe. Der stod tre bogreoler ved siden af hinanden med bøger af alle størrelser og farver. Folk gik forbi, standsede, stillede en bog, tog en bog, gik igen. Jeg kiggede lidt på samlingen, lånte selv en og bestilte en kop til.

Måske beror det på et hjørne af min herkomst - jeg ved det ikke - men jeg har en svaghed for jødiske museer, og sådan et ligger der på "Museum Mile" i randen af Central Park i Upper East Side. Det var ikke nemt at komme ind og først efter en større kropsvisitering slap jeg igennem security gate. Alligevel kunne jeg kun få lov til at se en af de seks afdelinger. Skuffet trak jeg mig tilbage igen og forlod bygningen. I stedet ville jeg nu besøge det muslimske kulturcenter, der ligger tre gadehjørner længere henne. Jeg mærkede, at jeg var på rette vej, da jeg så op til flere kvinder i hijab. En af dem var særdeles velintegreret, idet hun oven på det sorte tørkæde bar en stor, hvid politikasket. Hun var parkeringsvagt.

Heller ikke på det muslimske kulturcenter følte jeg mig helt velkommen. Jeg blev ikke kropsvisiteret, fik blot at vide, at der var koranskole.

En af dagene var det 11. september, og om aftenen besøgte jeg jazzklubben The Village Vanguard i Greenwich Village for at høre The Vanguard Orchestra. Den bekendte jazzskribent Gary Giddens skriver et sted: "There probably isn't a big band in the country that can rival the bullish precision of this one... Not only is the clockwork impeccable, but it takes risks, commissions new pieces, and has exceptional soloists in every section." Den er jeg med på. Efter det første nummer trådte bandets leder frem på scenen og berettede i få ord, hvor han havde været den aften "det" skete. Han havde faktisk spillet med orkestret, og de havde netop afsluttet et af deres favorit-numre, da manageren kom ind fra siden og prikkede ham på skulderen. I aften ville de spille det stykke igen. Det gjorde de så, og så var der stilhed (om end to minutter nok var i overkanten).

Samme eftermiddag havde jeg besøgt Ground Zero. Med en sikkerhedsprocedure, der ikke lader nogen lufthavn noget efter, blev jeg lukket ind til det, der skal stå som et mindesmærke for en terrorhandling, men nu selv er blevet et eminent mål for terrorister. Hvad jeg så, skal jeg ikke berette om (ikke hér).

Jo, et enkelt billede eller to fra museet skal afslutte min beretning. Det første er taget 7. august 1974 - et års tid efter tårnernes opførelse og en måned før, de ikke længere var verdens højeste - og viser franskmænd Philippe Petit balancerende på en wire udspændt mellem tårnene. Foran sig holder han om en tværgående stangspringsstang. (Jeg ved ikke, om det har hjulpet, men det ser fint ud på billedet.) Han gik på line i 45 minutter, i alt otte ture frem og tilbage. Da han blev spurgt, hvorfor han gjorde det, forklarede han, at han havde set nogle flotte billeder af tårnene i et blad i venteværelset hos tandlægen, og så vidste han, at han bare *måtte* gøre det: "Når jeg ser tre appelsiner, jonglerer jeg, når jeg ser to tårne, går jeg!" Ved siden af det gamle, originale foto hænger et retoucheret. Hér er tårnene væk, wiren naturligt nok ligeså. Men Philippe Petit er der stadig og præsterer en endnu større kunst: Han balancerer ikke længere - men svæver.

Jeg så ikke, hvad der stod på skiltet. Satte mig bare på bænken. Ved siden af satte en ældre herre sig med sin hund i snor. Han pustede tungt og spurgte mig så, hvor jeg kom fra. Jeg fortalte ham, at jeg var fra Danmark ("Andersen, you know..."). Han kiggede lidt på mig og sagde så: "Nåja, dér har folk vel også hunde!"